

УДК 657

Стешенко Олександра Олександрівна

аспірант кафедри бухгалтерського обліку

Національного університету державної фіскальної служби України

Стешенко Александра Александровна

аспирант кафедры бухгалтерского учета,

Национального университета государственной фискальной службы Украины

Steshenko Oleksandra

Post-Graduate Student of the Department of Accounting of the

National University of the State Fiscal Service of Ukraine

ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ У СВІТЛІ

ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

ХАРАКТЕРИСТИКА СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА В СВЕТЕ

ОТЕЧЕСТВЕННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

CHARACTERISTICS OF SUBJECTS OF SMALL BUSINESS IN THE

LIGHT OF DOMESTIC LEGISLATION

***Анотація.** У статті розглядається сутність термінів «бізнес», «підприємництво», «малий бізнес», «мале підприємництво» та характеристика суб'єктів малого підприємництва у світлі законодавства України. Доведено відсутність трактування на законодавчому рівні вищезазначених термінів. Такі поняття як «малий бізнес», «мале підприємництво» розглядаються лише науковцями, що було узагальнено автором статті. Автор погоджується із твердженням що бізнес є більш широкою категорією ніж підприємництво. Підприємництво є складовою бізнесу. Така відповідність зберігається й при трактуванні термінів «малий бізнес» та «мале підприємництво».*

В економічній літературі в узагальненому вигляді малий бізнес можна охарактеризувати як підприємницьку діяльність, яка проводиться на власний ризик, що не суперечить чинному законодавству та створює невелику кількість робочих місць та метою створення малого бізнесу є отримання прибутку. Тракткування терміну «мале підприємництво» майже відсутнє в економічній літературі. Переважно науковцями використовується термін «малий бізнес». Але, в узагальненому вигляді, можна охарактеризувати «мале підприємництво» як самостійна, систематична, ініціативна господарська діяльність малих підприємств та громадян-підприємців (фізичних осіб), яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку. Зроблено висновок, що малий бізнес включає в себе підприємницьку діяльність, яка, в свою чергу, проводиться підприємствами або громадянами-підприємцями.

На відміну від науковців у нормативних джерелах більше використовується термін «мале підприємництво». Зокрема, у Господарському Кодексі України, де наводиться характеристика суб'єктів малого підприємництва. Відмінною від Господарського Кодексу є визнання суб'єктів малого підприємництва для цілей бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Так, Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» встановлені інші критерії поділу підприємств на мікропідприємства, малі, середні та великі. Тобто, встановлена невідповідність діючих законодавчих актів у визначенні суб'єктів малого підприємництва юридичних осіб, що, на думку автора, потребує відповідного узгодження.

Ключові слова: *бізнес, підприємництво, малий бізнес, мале підприємництво, мікропідприємство, мале підприємство, середні підприємства, великі підприємства.*

Аннотация. В статье рассматривается сущность терминов «бизнес», «предпринимательство», «малый бизнес», «малое предпринимательство» и характеристика субъектов малого предпринимательства в свете законодательства Украины. Доказано отсутствие трактовки на законодательном уровне вышеупомянутых терминов. Такие понятия как «малый бизнес», «малое предпринимательство» рассматриваются только учеными, что было обобщено автором статьи. Автор соглашается с утверждением что бизнес является более широкой категорией чем предпринимательство. Предпринимательство является составляющей бизнеса. Такое соответствие сохраняется и при трактовке терминов «малый бизнес» и «малое предпринимательство».

В экономической литературе в обобщенном виде малый бизнес можно охарактеризовать как предпринимательскую деятельность, осуществляемая на свой риск, не противоречащей действующему законодательству и создает небольшое количество рабочих мест и целью создания малого бизнеса является получение прибыли. Трактовка термина «малое предпринимательство» почти отсутствует в экономической литературе. Преимущественно учеными используется термин «малый бизнес». Но, в общем виде, можно охарактеризовать «малое предпринимательство» как самостоятельная, систематическая, инициативная хозяйственная деятельность малых предприятий и граждан-предпринимателей (физических лиц), которая проводится на собственный риск с целью получения прибыли. Сделан вывод, что малый бизнес включает в себя предпринимательскую деятельность, которая, в свою очередь, проводится предприятиями или гражданами-предпринимателями.

В отличие от ученых в нормативных источниках чаще используется термин «малое предпринимательство». В частности, в Хозяйственном

кодексе Украины, где приводится характеристика субъектов малого предпринимательства. Отличительной от Хозяйственного Кодекса является признание субъектов малого предпринимательства для целей бухгалтерского учета и составления финансовой отчетности. Так, Законом Украины «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине» установлены другие критерии разделения предприятий на микропредприятия, малые, средние и большие. То есть, установлено несоответствие действующих законодательных актов в определении субъектов малого предпринимательства юридических лиц, что, по мнению автора, требует соответствующего согласования.

Ключевые слова: бизнес, предпринимательство, малый бизнес, малое предпринимательство, микропредприятия, малое предприятие, средние предприятия, крупные предприятия.

Summary. *The article examines the essence of the terms «business», «entrepreneurship», «small business», «small business» and the characteristics of small businesses in the light of Ukrainian legislation. The lack of interpretation at the legislative level of the aforementioned terms is proved. Such concepts as «small business», «small business» are considered only by scientists, which was generalized by the author of the article. The author agrees with the statement that business is a broader category than entrepreneurship. Entrepreneurship is a component of business. This correspondence is also maintained when interpreting the terms «small business» and «small business».*

In economic literature, in a generalized form, small business can be characterized as entrepreneurial activity that is carried out at its own risk, which does not contradict the current legislation and creates a small number of jobs, and the purpose of creating a small business is to generate profit. Interpretation of the term «small business» is almost absent in the economic literature. Mostly, the term «small business» is used by scientists. However, in a

generalized form, it is possible to describe «small business» as an independent, systematic, initiative economic activity of small enterprises and entrepreneurs (individuals), which is conducted at its own risk in order to profit. It is concluded that a small business involves entrepreneurial activity, which, in turn, is carried out by enterprises or entrepreneurs.

Unlike scholars in the normative sources, the term «small business» is more often used. In particular, in the Commercial Code of Ukraine, which describes the characteristics of small business entities. The distinction from the Commercial Code is the recognition of small business entities for the purpose of accounting and financial reporting. Thus, the Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» establishes other criteria for the division of enterprises into microenterprises, small, medium and large. That is, there is a discrepancy between the existing legislation in determining the subjects of small business of legal entities, which, according to the author, needs to be agreed upon.

Key words: *business, entrepreneurship, small business, small business, microenterprise, small enterprise, medium-sized enterprises, large enterprises.*

Постановка проблеми. Економічний розвиток кожної країни передбачає формування різних пластів бізнесу, у тому числі й малого бізнесу, який передбачає невеликі обсяги діяльності, але, при цьому, спроможний забезпечувати певну частину потреб суспільства. Малий бізнес є складовою економічної системи країни і його розвиток відповідним чином впливає на цінову політику окремих видів товарів, робіт, послуг, створення їх асортименту, а також формування робочих місць. Але, вітчизняна законодавча база не містить на сьогоднішній день трактування такої економічної категорії як «малий бізнес» та «мале підприємство». Крім того, є відмінності у характеристиці суб'єктів

малого бізнесу у різних нормативних актах, що зумовлює актуальність теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна сутність малого бізнесу, суб'єктами якого є малі підприємства, досить детально розглядається такими науковцями як З. С. Варналій [1], А.С. Мохненко [2], Б.А. Райзберг [3], Р. А. Слав'юк [4] та інші.

Формулювання цілі статті (постанова завдання). Метою даної статті є дослідження термінів, що використовуються при характеристиці малих підприємств, зокрема в економічній літературі, за різними нормативними актами та надання їх критичної оцінки.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі з питань характеристики малих підприємств частіше зустрічаються такі терміни як «малий бізнес» та «мале підприємництво». В більшості випадках ці дві категорії ототожнюють. Тому, вважаємо за доцільне розглянути економічну характеристику таких понять як «бізнес» і «підприємництво». Зокрема, «бізнес» є англomовним словом (англ. *business* — справа, діло) — підприємницька, комерційна чи будь-яка інша діяльність, що не може суперечити закону і спрямована на отримання прибутку [5]. Бізнес (також відомий як підприємство або фірма) є організацією, що бере участь в торгівлі товарами чи послугами споживачам [6]. У свою чергу підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку [7]. Дійсно, на перший погляд ці поняття, «бізнес» і «підприємництво», є тотожними, але науковці доводять, що бізнес - поняття більш широке, ніж підприємницька діяльність, оскільки до бізнесу відноситься здійснення будь-яких одноразових комерційних угод в будь-якій сфері діяльності, які направлені на одержання доходу.

Стосовно такої складової бізнесу як малий бізнес трактування терміну «малий бізнес» за різними науковцями узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування терміну «малий бізнес» за різними науковцями

Науковець	Трактування
Варналій З. С. [1]	Діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою отримання прибутку. Практично, це будь-яка діяльність зазначених суб'єктів господарювання, спрямована на реалізацію власного економічного інтересу, яка не обов'язково має бути особливо ризиковою та інноваційною діяльністю на засадах нової економічної відповідальності
Мохненко А. С. [2]	Сукупність особливих соціально-виробничих відносин щодо отримання прибутку в межах розвитку регіональної економіки
Райзберг Б. А. [3]	Бізнес, здійснюваний у малих формах, що спирається на підприємницьку діяльність приватних підприємців, невеликих фірм, малих підприємств. Малий бізнес характерний для деяких видів і форм виробництва торгівлі, сфери послуг»
Слав'юк Р. А. [4]	Самостійна, систематична господарська діяльність малих підприємств будь-якої форми власності та громадян-підприємців (фізичних осіб), здійснюваної на власний ризик із метою отримання прибутку

В узагальненому вигляді це трактується наступним чином: малий бізнес (англ. *small business*) — це деяка підприємницька діяльність, сформована на власний ризик, що не суперечить чинному законодавству, створює невелику кількість робочих місць. Мета створення малого бізнесу — це отримання прибутку та/або самореалізація. Для малого бізнесу характерні відносно невеликі розміри, обмежена кількість людей, обмежений обіг капіталу, локальний район операцій та конкретний напрям роботи [5].

Щодо терміну «мале підприємництво», то трактування цього терміну майже відсутнє в економічній літературі. Переважно використовується термін «малий бізнес».

В узагальненому вигляді можна охарактеризувати «мале підприємництво» як самостійна, систематична, ініціативна господарська

діяльність малих підприємств та громадян-підприємців (фізичних осіб), яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку [5].

Виходячи з вищенаведених визначень знову таки, робимо висновок, що малий бізнес включає в себе підприємницьку діяльність, яка, в свою чергу, проводиться підприємствами або громадянами-підприємцями.

Юридичні питання щодо характеристики підприємств визначені у Господарському Кодексі України [7], де зазначено, що підприємства є суб'єктами господарювання.

Підприємства залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до малих підприємств, у тому числі до мікропідприємств, середніх або великих підприємств. Так, згідно Господарського Кодексу України [7]:

- суб'єктами мікропідприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- суб'єктами малого підприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої

діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [7].

- інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Правові засади державної підтримки суб'єктів малого підприємництва незалежно від форми власності з метою як найшвидшого виходу із економічної кризи та створення умов для розширення впровадження ринкових реформ в Україні регулюється Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [8].

У нормативних документах щодо організації та ведення обліку, а також складання фінансової звітності до 2018 року не наводились критерії поділу підприємств на малі, середні та великі. Але в останні декілька років серед науковців та практиків велись дискусії з приводу змін окремих положень Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [9]. Результатом такої співпраці було прийняття Верховною Радою України 5 жовтня 2017 р. Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» [10], який набрав чинності з 1 січня 2018 року.

З метою приведення норм національного законодавства до положень Директиви ЄС № 2013/34/ЄС прийнятий Закон [10] передбачає, зокрема, встановлення для цілей складання фінансової звітності критеріїв віднесення підприємств до мікропідприємств, малих, середніх та великих підприємств. Така класифікація підприємств для цілей бухгалтерського обліку на мікропідприємства, малі, середні та великі наведена у таблиці 2.

Класифікація підприємств для цілей бухгалтерського обліку у відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

Зміни	Сутність змін
Класифікація підприємств для цілей бухгалтерського обліку на мікропідприємства, малі, середні та великі	Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: балансова вартість активів — до 350 тисяч євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 700 тисяч євро; середня кількість працівників — до 10 осіб.
	Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: балансова вартість активів — до 4 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 8 мільйонів євро; середня кількість працівників — до 50 осіб.
	Середніми є підприємства, які не відповідають критеріям для малих підприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: балансова вартість активів — до 20 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 40 мільйонів євро; середня кількість працівників — до 250 осіб.
	Великими є підприємства, які не відповідають критеріям для середніх підприємств та показники на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: балансова вартість активів — понад 20 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — понад 40 мільйонів євро; середня кількість працівників — понад 250 осіб.

Тобто, критеріями поділу підприємств на мікропідприємства, малі, середні та великі підприємства є:

- балансова вартість активів;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- середня кількість працівників.

При цьому підприємство відноситься до відповідної категорії при умові відповідності щонайменше двом критеріям. Ця практика поділу підприємств на малі, середні та великі за вищенаведеними критеріями використовується в економічно розвинутих країнах світу. Але, з набуття

чинності Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» [10] необхідно внести до зміни й до інших законодавчих актів, що містять характеристику мікропідприємств, малих, середніх та великих підприємств. Зокрема, це Господарський Кодекс України [7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Внесення змін до законодавства України стосовно ведення бухгалтерського обліку зумовлено зобов'язаннями України щодо інтеграції із законодавством Євросоюзу передбачених главою 13 Угоди про асоціацію з ЄС. Враховуючі вимоги Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [9], зокрема, у частині встановлення критеріїв класифікації підприємств для цілей бухгалтерського обліку на мікропідприємства, малі, середні та великі можна сказати, що українське законодавство робить значні кроки, які наближають національні стандарти фінансової звітності до міжнародних вимог, а це в свою чергу вимагає узгодженості по даному питанню з іншими законодавчими актами України.

Література

1. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – К.: Знання, 2001. – 277 с.
2. Становление малого бизнеса региона и поддержка его развития: Монография / А. С. Мохненко. - Херсон: Айлант, 2003. - 112 с.
3. Райзберг Б. А.. Курс экономики: Учебник / Под ред. Б. А. Райзберга.— ИНФРА-М. — 720 с. ISBN 5-86225-387-4. 1997
4. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств: підручник / Р. А. Слав'юк. — К.: Знання, 2010. – 550 с.

5. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Бізнес>
6. Sullivan, arthur; Steven M. Sheffrin (2003). Economics: Principles in action. Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall. - с. 29.
7. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. за № 4618-I [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
10. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень: Закон України від 05.10.2017 р. № 2164-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>

References

1. Varnalii Z. S. Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky / Z. S. Varnalii. – К.: Znannia, 2001. – 277 s.
2. Stanovlenye maloho byznesa rehyona y podderzhka eho razvytyia: Monohrafyia / A. S. Mokhnenko. - Kherson: Ailant, 2003. - 112 s.
3. Raizberh B. A. Kurs ekonomyky: Uchebnyk / Pod red. B. A. Raizberha.— YNFRA-M. — 720 s. ISBN 5-86225-387-4. – 1997.

4. Slaviuk R. A. Finansy pidpriemstv: pidruchnyk / R. A. Slaviuk. – K.: Znannia, 2010. – 550 s.
5. Vilna entsyklopediia [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Biznes>
6. Sullivan, arthur; Steven M. Sheffrin (2003). Economics: Principles in action. Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall. s. 29.
7. Hospodarskyi Kodeks Ukrainy [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. za # 4618-I [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
9. Pro bukhhaltenskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 16.07.99 r. # 996-XIV [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
10. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro bukhhaltenskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini» shchodo udoskonalennia deiakykh polozhen: Zakon Ukrainy vid 05.10.2017 p. № 2164-VIII [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>